

Seminář k digitalizaci pro krajské knihovny Moravská zemská knihovna, Brno, Česká republika 06. 04. 2016 – 07. 04. 2016

Účastníci:

Ing. Jakub Řihák [knihovník a administrátor Digitální knihovny NTK, odd. 53]

Mgr. Jan Kolátor [vedoucí oddělení ICT služeb, odd. 53]

datum zpracování: duben 2016

Účel cesty

Seminář k digitalizaci pro krajské knihovny byl pořádán Moravskou zemskou knihovnou v Brně ve dnech 6. dubna 2016 – 7. dubna 2016. Veškerá jednání probíhala přímo v budově Moravské zemské knihovny.

Cílem semináře bylo řešit aktuální problémy spojené s digitalizací v krajských, ale i dalších knihovnách, seznámit se se zaměstnanci a jejich úkoly, které v jednotlivých knihovnách zabývajících se digitalizací aktuálně řeší a sdělit si vzájemné zkušenosti, novinky a postřehy, vyplývající z těchto úkolů a digitalizačních projektů.

Důležitou součástí semináře bylo I pásmo věnované správě systému digitální knihovny Kramerius, který používá velké množství knihoven pro zveřejnění výstupů digitalizačních projektů.

Přítomní zaměstnanci NTK se na semináři podíleli aktivně, byť ne vlastními příspěvky / přednáškami, ale zapojovali se do skupinových diskusí na různá témata, nejčastěji spojená se systémem Kramerius a problematikou zpřístupnění digitalizovaných dokumentů.

Cílem cesty také bylo zjistit nejnovější podrobnosti o možnostech zpřístupnění digitalizovaných dokumentů v systému Kramerius v MZK a podrobnosti o novém uživatelském klientu systému Kramerius, v jehož vývoji se Moravská zemská knihovna rovněž částečně angažovala. Cíle služební cesty byly v tomto ohledu splněny.

Časový průběh cesty

6. 4. 2016, 9:00 – odjezd ze ÚAN Florenc – autobus

6. 4. 2016, 11: 38 – příjezd do Brna

6. 4. 2016, 12: 00 – ubytování

6. 4. 2016, 12: 30 – začátek semináře

6. 4. 2016, 18: 00 – konec prvního dne semináře

6. 4. 2016, 19: 00 – večerní program

7. 4. 2016, 9: 30 – začátek druhého dne semináře

7. 4. 2016, 12: 00 – konec druhého dne semináře, začátek osobního jednání o Centrálním portálu knihoven (CPK)

7. 4. 2016, 16: 00 – návrat do Prahy, Masarykovo nádraží (Ing. Jakub Řihák) - automobil

7. 4. 2016, 21: 00 – návrat do Prahy, Hlavní nádraží (Mgr. Jan Kolátor) – vlak

Průběh semináře

Prvním tématem semináře bylo shrnutí stávajícího stavu digitalizace v jednotlivých krajských knihovnách, kde bylo stručně shrnuto, v jaké stavu se aktuálně digitalizace v těchto knihovnách nachází a kolik dokumentů či jednotlivých stran dokumentů bylo aktuálně digitalizováno. Jednotliví přítomní zaměstnanci krajských knihoven či krajských úřadů, pod které tato problematika spadá se následně vyjadřovali k tomu tématu. Aktuální statistické údaje jsou k dispozici na webové adrese <http://goo.gl/ZhGr4p>. Velmi zajímavá byla informace o možnosti zpřístupnění dokumentů pomocí virtuálních sbírek, jejichž zpřístupnění je **vázáno na určité IP adresy** počítačů. Některé knihovny toho využívají pro **cílené zpřístupnění pouze části dokumentů určitým spolupracujícím knihovnám**. Toho by mohlo být využito i v NTK v případě spolupráce s jinými knihovnami, jejichž dokumenty bychom digitalizovali a které nemají možnost zprovoznit si vlastní digitální knihovnu. Velmi zajímavou informací je také eventuelní možnost využití projektových **výzev IOP**, které jsou původně určeny spíše ke stavebním úpravám (rekonstrukce repozitářů, zpřístupňování studoven apod.) také **k částečnému financování digitalizace** dokumentů. Digitalizaci je ovšem v takovém případě nutné přidružit k jiné, „větší“ části projektu.

V následující přednášce Iveta Lodrová z Národní knihovny informovala o tom, že vzhledem k nově přijatým pravidlům popisu dokumentů RDA došlo i ke změně metadatových standardů pro popis digitalizovaných dokumentů, které jsou zveřejňovány v systému Kramerius. Změny jsou uvedeny na webu Národní digitální knihovny (<http://www.ndk.cz/standardy-digitalizace/metadata>). Dle těchto nových standardů lze vytvářet metadata pro dokumenty popsané podle pravidel AACR2R I RDA. Iveta Lodrová následně v krátkosti představila práci Formátového výboru NDK (Národní digitální knihovny), který tuto agendu řeší.

Třetí přednáška byla věnována nástroji pro identifikaci PSP balíčků s názvem IDENT. PSP balíčky jsou výstupem digitalizace dokumentů v rámci projektů financovaných z výzev VISK6 a VISK7 a jsou také základním vstupem pro Národní digitální knihovnu. Každý PSP balíček je identifikován pomocí řetězce znaků, které ovšem nic neříkají o tom, který z dokumentů je v nich uložen. To je poměrně nepříjemné pro pracovníky knihoven, kteří potřebují s celým balíčkem dále pracovat, například zkontrolovat, zda byly digitalizovány všechny dokumenty uvedené v objednávce. Pro identifikaci dokumentu v balíčku by pak museli procházet obsáhlé tabulky, nebo všechny balíčky otevřít, otevřít soubor s popisnými metadatami a v nich nalézt název dokumentu a další bibliografické údaje. Nástroj IDENT tyto činnosti provede automaticky a dokumenty roztrídí z balíčků do složek pojmenovaných dle bibliografických metadat, které jsou pro člověka čitelnější. Nástroj bude k dispozici ke stažení z Dropboxu a časem rovněž z GitHubu. O jeho zpřístupnění budou všichni účastníci semináře informováni.

Čtvrtá přednáška byla věnována mobilní aplikaci Kramerius pro Android a iOS. Lenka Damborská z Moravské zemské knihovny shrnula dosavadní vývoj těchto dvou aplikací (Android i iOS mají vlastní verzi aplikace) a představila budoucí plán vývoje, který má být zaměřen na další zlepšování uživatelského rozhraní aplikace a nasazení jiné prohlížečky obrázků. Aktuálně je do aplikace připojeno 17 knihoven využívajících systém Kramerius, ze kterého jsou všechna data čerpána. Financování vývoje z VISKu 1 na příští rok je ovšem ohroženo, konkrétní způsob financování v případě výpadku VISKu 1 je ovšem ještě předmětem řešení. Velmi zajímavou možnost zpřístupnění digitalizovaných dokumentů pomocí aplikace Kramerius představil Martin Rumánek z MZK. Jedná se o **půjčování tabletů s nainstalovanou aplikací Kramerius**, které si uživatel může odnést **kamkoliv po budově knihovny** a přes **WiFi bez přístupu k internetu** si číst a prohlížet i **autorsky chráněné dokumenty**. Tuto možnost chceme otestovat i v NTK, jako pohodlnější alternativu k přístupu ke Krameriovi z počítačových terminálů v budově.

V druhé části této přednášky představila Pavla Rychtářová nového uživatelského klienta systému Kramerius, který je vyvíjen Janem Rychtářem a původně vznikl jako testovací klient nového API Krameria 5. Tento nový klient je postaven právě na novém API Krameria a není vyvíjen žádnou z institucí podílejících se na vývoji samotného systému Kramerius nebo přímo firmou Incad, která vývoj Krameria zajišťuje.

Aktuální oficiální klient Krameria je dostupný na adrese <http://cdk.lib.cas.cz/client>, klient neoficiální na adrese digitalniknihovna.cz. Jasně zřetelnou výhodou neoficiálního klienta je **větší přehlednost a uživatelská přívětivost, responsivní design a integrace nástrojů pro práci s dokumentem**, například podpora vkládání poznámek, označování textu výběrem části dokumentu atd. Existují zatím dva způsoby využívání tohoto neoficiálního klienta.

První z nich je odkazovat na výše uvedenou adresu, kde uživatel najde dokumenty ze všech institucí, které jsou zapojeny v mobilní aplikaci Kramerius (tedy dokumenty celkem 17 knihoven), přičemž si může vybrat, jakou knihovnu bude prohledávat či prohlížet. Variantou k tomuto druhu zpřístupnění může být doplnění URL adresy o zkratku dané instituce, tím se uživatel dostane přímo k množině dokumentů, která patří konkrétní knihovně (například <http://www.digitalniknihovna.cz/ntk/>).

Druhou variantou je stažení klienta a jeho instalace na vlastní webový server a zpřístupnění pod vlastní doménou. Tato varianta však bude zpoplatněna ročním poplatkem. Přesnou výši poplatku Pavla Rychtářová neuvěděla, ale bude se údajně odvíjet od velikosti knihovny a pravděpodobně se bude pohybovat v řádu desítek tisíc ročně (neověřeno).

Následující přednáška Martina Rumánka na téma Správa Krameria: bezpečnost, skripty, editor, dotazy, měla spíše charakter diskuze nebo workshopu. Martin Rumánek uvedl několik typů možných bezpečnostních problémů, kterými Kramerius trpí, nebo v předchozích verzích trpěl a rovněž představil jejich řešení. Z bezpečnostních důvodů nelze tyto problémy uvádět v cestovní zprávě, nicméně i systém Kramerius v NTK projde jistou formou bezpečnostní prověrky, ze které vyplyne, jaká opatření je ještě nutné přijmout, aby se bezpečnostní riziko odstranilo nebo snížilo na minimum.

Přednáška Ladislava Cubra z Národní knihovny, nazvaná Digital preservation v zásadě pouze shrnovala zásady dlouhodobého uchování digitálních dat a jednotlivé druhy jejich ochrany, se kterými je potřeba počítat a které je třeba ctít, pokud chceme digitální data dlouhodobě uchovávat.

Filip Šír z Národního muzea následně přednesl několik informací o situaci ve které se nyní nachází Virtuální národní fonotéka (<https://www.narodnifonoteka.cz/>). Hlavním cílem jeho přednášky byl apel na knihovny, které se zabývají digitalizací zvukových nahrávek, aby se nebály případné spolupráce s odborníky v tomto oboru z Národního muzea a aby se pokud možno spolupracovali s Národní fonotékou na rozšiřování její báze.

Druhý den semináře začal přednáškou Zdeňka Hrušky z Moravské zemské knihovny o výsledcích projektu LTP-Pilot a o průběhu projektu ARClib. „*Hlavním cílem projektu LTP pilot byla realizace pilotní implementace a ověření nízkobariérového řešení pro dlouhodobou archivaci digitálních dat na bázi systému Archivematica. Dále bylo cílem projektu získání praktických zkušeností s touto problematikou a vybudování expertního týmu schopného problematiku ochrany digitálních dokumentů dále rozvíjet a poskytovat metodickou podporu při zavádění systémů pro podporu dlouhodobé ochrany digitálních dat v rámci sdružení CESNET a dalších spolupracujících organizací...*“ (převzato z <http://ltp-portal.mzk.cz/ltp-pilot>). Veškeré výstupy tohoto projektu jsou dostupné na webové adrese <http://ltp-portal.mzk.cz/ltp-pilot/vystupy>.

Následovala přednáška Anny Vandasové (Národní knihovna) a Michala Indráka (Moravská zemská knihovna) s názvem *Strategie digitalizace a její vývoj v MZK, NK ČR a obecně*. Anna Vandasová představila strategii digitalizace Národní knihovny pro rok 2016. Pojetí strategie Národní knihovny vychází spíše z aktuálních potřeb a nedostatků technického rázu – jedním z hlavních cílů je například zakoupení nových skenerů, které by lépe splňovaly

požadavky kladené digitalizačními projekty jako je Národní digitální knihovna. Naproti tomu Michal Indrák se ve svém pojetí strategie digitalizace zaměřil na spíše „manažerskou“ stránku věci – na výběr vhodných dokumentů k digitalizaci (nejen z hlediska tématu, ale i z hlediska jejich zpracování) a rozdělení práce tak, aby byly smysluplně využity veškeré technické prostředky knihovny.

Ivan Ljubka z Národní knihovny ČR v krátkosti přednesl několik postřehů týkajících se duplicitního zpracování (digitalizace) dokumentů a snažil se od ostatních zástupců knihoven zjistit, jakým způsobem postupují v případě, že zjistí, že dokument, který vybrali k digitalizaci již někdo digitalizoval před nimi. Po krátké debatě ovšem uvedl, že za velkou část duplicitní digitalizace zřejmě může sama Národní knihovna či Moravská zemská knihovna v rámci projektu NDK.

Po zakončení semináře byla domluvena pracovní schůzka k CPK které se zúčastnili za NTK Jan Kolátor a Jan Pokorný. MZK pak byla zastoupena Petrem Žabičkou, Petrou Žabičkovou a Václavem Roseckým. Cílem schůzky bylo zaprvé zhodnotit zapojení NTK do projektu CPK za dosavadní období, domluvit se na úpravách dat poskytovaných automaticky přes rozhraní OAI/PHM a nastavit data tak, aby mohla být u záznamů NTK využívána faceta dostupnosti. Dále pak byly řešeny požadavky NTK na funkcionalitu sledování dat s omezením dle instituce, porovnávány zkušenosti obou knihoven s vzdálenou registrací čtenářů (využití MojelD, a jiných služeb). Řešen byl i úkol NTK zmapovat a popřípadě realizovat paušální platby knihoven za poštovní služby.

Druhým zásadním tématem byla definice funkčních požadavků na přepracované VPK a jeho zapojení do projektu CPK.

O výsledcích jednání J.Pokorný bude informovat KoŘ.

Shrnutí

V průběhu semináře byly akcentovány témata strategie digitalizace větších knihoven s ohledem na výběr podkladů a technologií, dále způsoby a nástroje k uchování, popisu a zpřístupnění digitalizovaného fondu. NTK v současnosti řeší stejné problémy jako krajské knihovny a národní knihovna, jako přínosné se tedy jeví spolupráce mezi institucemi. Podnětné byly informace o aplikacích pro Kramerius, které NTK plánuje otestovat a možnost využít institucionálního Krameria i pro jiné knihovny na základě omezení přístupu. Přínosné bylo také navázání kontaktů s oddělením NKP věnujícímu se tvorbě standardů pro metadatový popis.